

ALLT KÖTT ÄR HÖ

Hö. Somrarna fyllda av hö. En uttjatad, evigt återkommande följetong av hö. Från att den första hässjan sätts upp i början av juli tills att den sista gulnade hötappen rakas ner från det nakna hässjevirket och körs in, någon gång framåt höstkanten.

Och medan sommargästungarna fladdrar förbi, leker, klättrar i hässjorna, hoppar i lassen, går vi – småbrukarungar, små bönder – tjurigt bökande i hö, dag efter dag, vecka efter vecka. Kastar sammanbitna blickar mot himlen, hoppas på regn.

Ett avbrott, en tid av frihet, ansvarslöshet. Skyfall, slagregn, helst månader i sträck, tänker vi längtansfullt och skuldmedvetet.

Syndafloder, som låter höet ruttna på marken! (Och i en förlängning – som vi knappt ens vågar tänka oss – nödslakt eller utförsäljning av kor, kvigor, kalvar, av alla idisslare, och ett slutgiltigt inträde i frihetens rike, Sommargästriket!)

Förfluten tid.

Vem skriver om hö idag? Om bönder överhuvudtaget? I det senare 1900-talets litteratur blir det allt glesare mellan hötapparna.

Sven Delblanc finns naturligtvis, där han envist återvänder till fodervallarna och beteshagarna kring Hedeby, i sin jakt på demonen, fadern, bonden som aldrig skulle ha blivit bonde.

Rolf Johansson, i sina första märkliga böcker, från nordskånsk landsbygd.

Men också här finns en eftersläpning, ett tidsglapp. Förfluten tid. Något redan försvunnet. Senare, mer samtida skildringar, från den automatiska utgödslingens och plastbalarnas landskap? Där finns knappt några, såvitt jag vet.

Landsbygden tycks ligga öde, trots tecknen på mänsklig aktivitet: inplastade höbalar, strödda över vallarna, bevattningskanonerna som ryckigt kryper fram längs potatisraderna. I skymningen strålkastarljus över kvällsöppna golfanläggningar, där några ensamma gestalter förflyttar sig över greenerna, hetsigt, sammanbitet, liksom i ett desperat försök att återvinna tid.

I en pendang till sin *Gräs och rötter* beskriver John Berger bönderna som en överlevande klass, bondekulturen som en överlevnadskultur, i motsats till industrialismens, det moderna samhällets framstegskultur.

Framstegskulturen vidgar sig, ser framåt, ser framtiden som en ständigt ökade möjligheter, ett ständigt ökande överskott.

Överlevnadskulturen väntar sig egentligen ingen allomfattande tillväxt, inget lyckorike i framtiden, ser istället framtiden som en serie upprepade handlingar för överlevande.

När bonden, överlevaren, med misstänksamhet ser på framstegskulturens löften beror det inte på att han är dum, konservativ, förstockad. Ingenting i hans erfarenhet stöder honom i tron på ett slutgiltigt lyckorike, utan kroppsligt slit, knapphet, oväntade och katastrofala omkastningar, just därför att hans erfarenhet är så stor.

Han ser osäkerhet i framtiden, därför att han vet hur föränderlig verkligheten är, hur snabbt allt kan vändas.

Det okända kan bara elimineras inom gränserna för laboratorieexperiment och dessa gränser ser han som naiva.

Kanske beror hans skepsis också på att han i framstegskulturen anar sin egen undergång, utplåning.

Bönder, genom seklerna alltid i viss utsträckning självförsörjande, en ekonomi inom ekonomin. Överlevande, trots den uppsjö av överklasser de varit tvungna att bära upp, föda, trots framväxten av nya produktionsätt. Engels och de flesta marxisterna i början av 1900-talet förutsåg att den traditionella bondeklassen snart skulle ersättas av den mer lönsamma kapitalistiska agrikulturen.

Men bonden har varit segare än man väntat, överlevt betydligt längre än de tidiga marxisterna förutspådde (längre än marxismen till och med!) Det är först nu, under de senaste trettio åren som den industriella jordbruksproduktionen (enligt Berger) ser ut att definitivt eliminera honom, förpassa den traditionella allmogen ur historien.

Naturligtvis är den här bilden schematisk och förenklad, men tecknen tycks entydigt peka åt samma håll, i vart fall för svensk del. Den traditionella mjölproduktionen och vallodlingen, stommen i små- och mellanjordbruket, minskar i rasande takt. Under den senaste tioårsperioden har mjölkbesättningarna mer än halverats.

De nötdjur som blir kvar koncentreras till stora gårdar och gods. Dit koncentreras också de nya EU-bidragen. Det industriella jordbruket tar över.

Sett ur detta perspektiv är kanske inte bondens, jordbrukets obefintlighet i nyare litteratur något att undra över. Landsbygden ligger kanske verkligen öde, i den meningen att det direkta samspelet, sammanlänkningen, mellan människa och miljö, brukare och jord, snabbt är på väga att försvinna. Och det försvinnande eller redan försvunna beskriver man bara i förfluten form.

Om det goda eller dåliga i denna utveckling kan man ha skilda meningar. Är bondens död verkligen något att sörja?

För småbrukarungarna i sextiotalets nedre Norrland var det hela solklart. Jordbruk skulle man aldrig kunna försörja sig på. Och vem – med förnuftet i behåll – ville egentligen försöka? Hö och kor från morgon till kväll, året om. Ett ständigt slitgöra, som aldrig tycktes leda någonvart, ge någon utdelning. Biobesöken som man tigga eller ljuga sig till. Känslan av skuld när enkronorna långsamt plockades upp ur den slitna plånbokens myntfack och under tystnad överräcktes, medan sommargästungarna sprang runt med ett till synes outtömligt förråd av tiokronorssedlar nedknölade i fickorna.

I ett annat ljus, med gott och väl ett halvt liv som tidsperspektiv, rymmer emellertid bilden också något annat. En känsla av autenticitet. Att det fanns något där – kanske själva knappheten, utsattheten – som gjorde livet mer verkligt, gav det en dimension av äkthet.

Vi kan fortfarande känna det, som en ilning längs ryggraden, när vi passerar ett traktorsläp skakande hemåt genom skymningen med sin last av balat hö. En känsla av att det är vi som borde ha suttit där, nervöst tummande på ratten, hostande av hödamm, kisande upp mot himlen, med tankarna på allt som måste hinnas med innan nästa lågtrycksbälte vandrar in.

Det är där vi borde ha befunnit oss, inlemmade i ett kretslopp av arbete, växande, liv, död. Slitnare kanske, tröttare. Inte nödvändigtvis lyckligare, men verkligare.